
III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 334.735:336.531.2(477)

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ВНУТРІШНІХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

М. Є. Рогоза, доктор економічних наук; О. В. Яременко

Розвиток відносин фінансування інвестицій за рахунок власних ресурсів [6] характерний для класичної моделі сфери споживчої кооперації. Проблема забезпечення оптимального розміру власних оборотних коштів і формування робочого капіталу, достатнього, щоб вчасно розплатитися за всіма поточними зобов'язаннями, збільшувати обсяги товарообороту та працювати на засадах самокупності й самофінансування, для підприємств споживчої кооперації в сучасних умовах залишається гострою і потребує свого невідкладного вирішення. Дані фінансової звітності споживчих товариств засвідчують відсутність у багатьох із них власних коштів в обороті, а в окремих випадках їх недостатність для покриття необоротних активів. Нестача інвестиційних ресурсів – головна причина неплатоспроможності та неліквідності боргових зобов'язань, порушення нормального циклу кругообороту виробничих фондів і погіршення фінансового стану в цілому.

Отже, від прибутковості та реноваційних можливостей підприємств залежить стан інвестиційної сфери, а відтак, і траєкторія соціально-економічного розвитку кооперації. Саме тому при реалізації інвестиційної полі-

тики необхідно ретельно враховувати тенденції та особливості фінансування інвестицій за рахунок власних ресурсів споживчих товариств.

Відтак актуальною науковою проблемою є удосконалення механізму регулювання внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств.

У публікаціях розглядаються окремі аспекти інвестування, у тому числі у сфері споживчої кооперації, наприклад, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак провели комплексний аналіз і визначили провідну роль внутрішніх (власних) джерел, які формуються на підприємстві в результаті позитивних результатів господарської діяльності; В. С. Марцин обґрунтував рекомендації щодо формування стратегії розвитку інвестування в економіку України; І. В. Зятковський дослідив проблематику надання державою фінансово-інвестиційної підтримки з урахуванням існуючих обмежень [3]; О. Г. Біла виділяє проблему спаду фінансової можливості кооперативних організацій і необхідність збалансування інвестиційних ресурсів за рахунок раціонального використання власного оборотного капіталу, комерційного та банківського кредиту та за рахунок вступних і

членських внесків пайовиків, також використовувати більшу частину чистого прибутку на потреби економічного розвитку [5].

Проте нині бракує системних досліджень, предметом яких було б визначення та обґрунтування ефективного механізму щодо активізації формування фінансового джерела розвитку підприємств і його спрямування на модернізацію й оновлення виробничої бази відповідно до проголошених пріоритетів.

Метою дослідження є вироблення концептуальних пропозицій щодо оптимізації залучення власних інвестиційних ресурсів підприємствами споживчої кооперації.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- визначити роль членів споживчих товариств у процесі формування інвестиційного капіталовкладення;
- узагальнити причини втрати внутрішніх джерел капіталу підприємствами споживчої кооперації;
- визначити способи його відновлення і забезпечення фінансової стабільності.

Формуючи економічну модель споживчої кооперації, слід звернути увагу на наявність суто кооперативного механізму формування фінансових ресурсів, необхідних для її розвитку. Це пайові та цільові внески членів під інвестиційні проекти, пріоритетність яких визначається самими членами. При цьому посилюється роль членів споживчих товариств за незмінності обсягу необхідних для розвитку кооперативів фінансових ресурсів [6].

Під впливом кризових явищ споживча кооперація втрачала значну частину ресурсного потенціалу, конкурентоспроможність, зужувався її сегмент на ринку товарів і послуг, у тому числі за рахунок вимушеного продажу основних фондів як заставного майна з метою погашення боргових зобов'язань банкам і іншим кредиторам або передача їх в оперативну оренду.

Руйнівні процеси дещо стримувалися впровадженням у життя «Програми розмежування і закріплення власності» споживчій кооперації України, спрямованої на відродження реального власника, посилення його участі в діяльності. Важливу роль також відіграло

вдосконалення організаційної структури та розвиток нових форм спільного господарювання на принципах добровільності та взаємодопомоги, яке сприяло активному зростанню пайового капіталу. Але в більшості споживчих товариств ситуація продовжує залишатися критичною, оскільки нарощування власного капіталу лише за рахунок пайових внесків в умовах соціальної незахищеності – процес тривалий і малоефективний [2].

Основним джерелом збільшення частки коштів на інвестиції в ринкових умовах повинен стати прибуток. Тому з метою збереження кооперативів і забезпечення ефективного її функціонування споживчим товариствам необхідні додаткові інвестиційні ресурси в оборотні активи, на реконструкцію і технічне переобладнання основних фондів.

Крім прибутку, економічною умовою для розвитку відносин інвестування у сфері споживчої кооперації є фізичний і моральний знос (амортизаційні відрахування) її матеріально-технічної бази та ресурсного потенціалу. Потреба в заміні у першу чергу застарілого технологічного обладнання, модернізації та технічного переоснащення підприємств заготівельно-виробничої сфери та торгівлі сфери споживчої кооперації посилилася в економічних умовах глобальної конкуренції після вступу України до СОТ.

У 1994 р. було ухвалено Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», у статті 8 якого викладено правовий механізм реалізації амортизаційної політики на основі моделі «розміщення видатків», тобто зменшення оподаткованої частини прибутку за рахунок амортизації [1].

Для всіх видів економічної діяльності характерним є поступове збільшення обсягу нарахованої амортизації (зносу) основних засобів, що пояснюється перевищенням обсягу нововведених основних засобів над вибулими. Використання морально застарілої, але фізично незношеної техніки призводить до відносного збільшення витрат на виробництво, стримує вдосконалення технологічного процесу. Тому постає проблема вибору: або зазнавати збитків від дострокової заміни застарілих засобів праці, але отримати економію від упро-

вадження більш прогресивної технології, або експлуатувати морально застаріле обладнання до повного списання його вартості, але втратити можливість зростання ефективності виробництва у перспективі.

Таким чином, система економічних стимуляторів оновлення основних фондів споживчої кооперації, ключовою ланкою якої є амортизаційний механізм, не є ефективною. Оскільки кооперативний сектор має право не формувати амортизаційний фонд у вигляді грошових коштів з подальшим їх спрямуванням на закупівлю або ремонт обладнання, а використовувати амортизаційні кошти на фінансування поточної діяльності. В умовах перехідної економіки масивне інвестування і спрямування коштів на закупівлю інноваційних основних фондів не є запорукою економічного добробуту [4]. Скоріше, навпаки, «проїдання» амортизаційних коштів є засобом максимізації прибутку та мінімізації ризиків, пов'язаних із непослідовністю та нестабільністю розвитку економіки. Надана законодавством можливість поповнити обігові кошти за рахунок нарахування амортизації (яка не завжди відповідає фізичному зносу основних фондів) стала одним із засобів фінансового маневрування кооперативної сфери.

Суттєвим недоліком попередніх років можна визнати зволікання з реформуванням амортизаційної політики. Норми прискореної амортизації є невигідними для збиткових підприємств (у тому числі споживчої кооперації), яких в Україні – третина від загальної кількості. Прискорена амортизація не дуже вигідна і в умовах відсутності платоспроможного попиту, коли зростання собівартості продукції веде до відмови споживачів від користування цією продукцією.

Роль і значення прибутку й амортизації у процесі фінансування інвестицій у сферу споживчої кооперації є суперечливими. Прибуток є результатом операційної і господарської діяльності (коли доходи переважають над витратами, скоригованими на суму амортизаційних відрахувань), а амортизаційні відрахування формуються в процесі виробничої діяльності (коли нараховується знос на основні засоби, задіяні у виробництві продук-

ту). Отже, амортизаційний ресурс фінансування інвестиційної діяльності утворюється внаслідок виробництва, прибуток – унаслідок позитивних результатів господарювання (перевищення доходів над витратами). Однак інвестиційні ресурси можуть бути акумульовані лише у разі реалізації виробленого продукту й отримання грошових коштів. Проте конститутивна роль належить підтримці нормальних пропорцій формування та використання оборотних фондів [3].

З накопиченого досвіду відомо, якщо кооперативні заощадження (нерозподілений прибуток і амортизаційні фонди) спрямовуються лише на інвестування, то буде забезпечено зростання обсягів капіталу. За умови, що сума чистих інвестицій є позитивною величиною і становить значну питому вагу в загальній структурі валових інвестицій, підтверджуючи про підвищення рівня економічного потенціалу підприємства, що спрямовує частину прибутку на активізацію інвестиційного процесу.

Якщо ж підприємство спрацювало збитково, то чисті інвестиції мають від'ємне значення, що зменшує виробничий потенціал підприємства, яке «проїдає» власні капітальні ресурси.

Для прискорення виходу із фінансової скрути потрібні зовнішні інвестиції, а насамперед державна підтримка за рахунок надання довгострокових пільгових кредитів на фінансову стабілізацію строком на 3–4 роки. У сфері споживчої кооперації найбільш надійною формою гарантування повернення кредитів є застава нерухомості, що мінімізує участь власних оборотних коштів в оплаті товарів (10–15 %). Ця можливість пов'язана з наявністю та особливостями структури її активів, станом використання їх основного елементу – необоротних активів, що становлять більш як 4/5 у загальній вартості активів і які на 90 % сформовані з основних засобів [2]. У ринкових умовах саме кредит є надійним (а за дотримання умов кредитного договору – сталим) джерелом формування інвестицій, допоможе підприємству забезпечити платоспроможність, своєчасно розраховуватися з контрагентами, підвищити імідж на ринку товарів і послуг.

Внаслідок збільшення власних джерел спо-

живчих товариств за рахунок короткострокових позик, держава отримує економічну та соціальну вигоду, яка сприяє вирішенню низки таких важливих проблем, як призупинення руйнування значної кількості наявних торгових об'єктів інфраструктури (переважно в сільській місцевості) та збереження національного багатства країни, відкриття нових робочих місць і зменшення соціального напруження, поліпшення обслуговування населення товарами та послугами, збільшення обсягів роздрібного товарообороту і на цій основі – надходжень до центрального та місцевих бюджетів [4].

Отже, вагомою передумовою, щоб не втрачати, а щорічно нарощувати власні ресурси, в умовах зростання поточних зобов'язань, торговельні підприємства-позичальники повинні налагодити нормальний рух інвестицій, суворо дотримуватися строків сплати відсотків і погашення кредиту. Таким чином, кооперативи досягнуть прогнозованого ефекту на авансований у господарську діяльність капітал незалежно від джерел його формування та забезпечать собі фінансову стійкість.

В результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Провідна роль належить власним (внутрішнім) джерелам у фінансуванні інвестиційної діяльності підприємств споживчої кооперації і збережеться в майбутньому.

2. Основним джерелом акумуляції частки коштів на інвестиції, повинен стати прибуток як позитивний результат операційної та господарської діяльності (перевищення доходу над витратами).

3. Незалежно від форми власності, в тому числі споживчої кооперації, система економічних стимуляторів оновлення основних фондів, ключовою ланкою якої є амортизаційний механізм, не є ефективною, оскільки має право не формувати амортизаційний фонд у вигляді

грошових коштів, а використовувати на фінансування поточної діяльності.

4. Фінансові результати господарювання внаслідок механізму самофінансування справляють вирішальний вплив на інвестиційну активність кооперативного сектора.

5. Для прискорення виходу із фінансової скрути, забезпечення платоспроможності, споживчій кооперації потрібна державна підтримка (зовнішні інвестиційні ресурси) у вигляді довгострокових пільгових кредитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР зі змінами та доповненнями від 01.01.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
2. Біла О. Г. Власні оборотні кошти – важлива передумова фінансової стабільності торговельних підприємств споживчої кооперації / О. Г. Біла // Вісник Львівської комерційної академії. – 2004. – Випуск 15. – С. 55–59. – (Серія економічна).
3. Захарін С. В. Регулювання власних джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств / С. В. Захарін // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5 (83). – С. 161–168.
4. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / за ред. д.е.н. Б. Є. Кваснюка. – К. : Ін-т екон. прогноз. – Х. : Форт, 2003. – 424 с.
5. Скляр Г. П. Економічні умови і протиріччя розвитку фінансово-кредитної та інвестиційної сфери споживчої кооперації / Г. П. Скляр // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 1 (9). – С. 136–140.
6. Скляр Г. П. Інвестування капіталу сфери споживчої кооперації в умовах фінансово-економічної кризи / Г. П. Скляр // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2009. – № 2 (33). – С. 100–104.